

Spis treści

Przedmowa (Anna Przeclawska)	15
-------------------------------------	-----------

CZĘŚĆ I

DEBATA O DYSCYPLINIE, JEJ ZMIENNOŚCI I PARADYGMACIE(TACH)

Rozdział 1. Kształtowanie się dyscypliny – główne nurty polskiej pedagogiki społecznej w ujęciu historycznym (Mariusz Cichosz)	20
---	-----------

1.1. Pedagogika społeczna w ujęciu Heleny Radlińskiej – praca społeczna i oświatowa w kontekście narodowym i niepodległościowym	21
1.1.1. Uwarunkowania społeczno-polityczne koncepcji	22
1.1.2. Pedagogika społeczna, jej struktura – podstawowe założenia	24
1.2. Ku pracy socjalnej i kulturalnej – kierunki poszukiwań w poglądach Aleksandra Kamińskiego	28
1.3. Od wychowania pozaszkolnego do edukacji permanentnej – pedagogika społeczna w poglądach Ryszarda Wroczyńskiego	29
1.3.1. Środowisko – człowiek – szkoła: integracyjno-funkcjonalna koncepcja wychowania	30
1.3.2. Od edukacji równoległej do edukacji permanentnej	33
1.4. Funkcjonowanie systemu wychowawczego w środowisku – pedagogika społeczna w ujęciu Stanisława Kowalskiego	35
1.4.1. Środowisko społeczne – środowisko wychowawcze jako miejsce urzeczywistniania się wychowania	35
1.4.2. Wychowanie w środowisku – podejście systemowe	36
1.5. Podsumowanie	38

Rozdział 2. Pedagogika społeczna i jej wyzwania na początku XXI w. (Stanisław Kawula)	40
--	-----------

2.1. Wprowadzenie	40
2.2. Współczesne wyzwania pedagogiki społecznej	42
2.3. Sukces lub porażka w obliczu nierówności społecznych	44
2.4. Aktualne zadania pedagogiki społecznej	48
2.5. Pedagogika społeczna a człowiek XXI w.	50
2.6. Pedagogika społeczna dzisiaj i jutro	52

Rozdział 3. Pedagogika społeczna w społeczeństwie postmonocentrycznym – problemy i perspektywy rozwoju (Andrzej Radzewicz-Winnicki)	58
3.1. Urbanizacja społeczna <i>versus</i> globalizacja	59
3.2. Partycypacja społeczna jako element demokracji a sfery marginalizacji społecznej	66
3.3. Projekty badań i typowe przykłady analiz	71
3.4. Planowanie strategiczne w pedagogice społecznej a scenariusze rozwoju współczesnego społeczeństwa	78
Rozdział 4. Pedagogika społeczna wobec kryzysu świata wartości, więzi i instytucji (Tadeusz Pilch)	89
4.1. Społeczeństwo kryzysu czy transformacja rozwojowa	89
4.2. Kryzys wspólnoty państwowej	92
4.3. Kryzys kultury i wartości	96
4.4. Nierówności i niesprawiedliwość – nowe wymiary ładu zbiorowego	98
4.5. Marginalizacja i wykluczenie	102
4.6. Bezradność „sił społecznych”	104
4.7. Drogi do nowej wspólnoty i więzi	108
Rozdział 5. Pedagogika społeczna – pytania o tożsamość i przyszłość (Tadeusz Frąckowiak)	111
5.1. Dwa źródła i trzy pedagogiki społeczne	111
5.2. Początki naukowej pedagogiki społecznej, czyli o dylemacie tożsamościowym	114
5.3. Sprawa pedagogiki społecznej w okresie socjalizmu	115
5.4. Zmiana czy ciągłość?	118
5.5. U progu postmodernistycznych wyzwań	121
5.6. Niewidzialne środowiska i doświadczanie wspólnoty	123
Rozdział 6. Przyszłość pedagogiki społecznej – o nowy paradygmat dyscypliny (Bogusław Chmielowski)	125
6.1. Koniec wszystkiego a przyszłość nauki	125
6.2. Edukacja a procesy integracyjne	127
6.3. Zmiany społeczne w ujęciu teorii socjologicznych	129
6.4. Tożsamość a samowiedza pedagogiki	132
6.5. W poszukiwaniu nowego paradygmatu	133

Część II

DEBATA O ZWIĄZKACH PEDAGOGIKI SPOŁECZNEJ Z INNYMI (SUB)DYSCYPLINAMI NAUK O WYCHOWANIU, O KULTURZE I SPOŁECZEŃSTWIE

Rozdział 7. Pedagogika społeczna w kontekście sporów o przedmiot i strukturę pedagogiki oraz jej związki z innymi dyscyplinami naukowymi (Teresa Hejnicka-Bezwińska)	138
7.1. Podstawowe założenia	138

7.2. Status pedagogiki społecznej w kontekście współczesnych sporów o przedmiot i strukturę pedagogiki	140
7.2.1. Przedmiot pedagogiki w zasobach leksykalnych trzech ostatnich dziesięcioleci XX w.	140
7.2.2. Przedmiot pedagogiki w zasobach leksykalnych XXI w.	147
7.3. Problemy integracji wiedzy o procesach edukacyjnych i dyskursach edukacyjnych	158
7.3.1. Problemy integracji wiedzy naukowej o edukacji	158
7.3.2. Problemy integracji wiedzy naukowej z innymi rodzajami wiedzy	162
7.4. Podsumowanie i konkluzja	164
Rozdział 8. Pytanie o pogranicze pedagogiki społecznej (Jacek Piekarski)	168
8.1. Podłoże problemu	168
8.2. Główne czynniki zmian – odmiany pogranicza	169
8.3. Pedagogika społeczna jako dyscyplina empiryczna – uwagi o granicach nauki	174
8.4. Granice określone językiem dyscypliny – wybrane elementy praktyki dyskursu	178
8.5. Biograficzne źródła przekraczania granic dyscypliny	183
8.6. Uwagi końcowe	187
Rozdział 9. Pedagogika społeczna a inne obszary wiedzy naukowej (Zygmunt Wiatrowski)	189
9.1. Pedagogika społeczna w kontekście powiązań z innymi dziedzinami wiedzy naukowej	189
9.2. Pedagogika społeczna a polityka społeczna i praca socjalna	194
9.3. Pedagogika społeczna a pedagogika pracy i andragogika	196
9.4. Pedagogika społeczna a inne obszary wiedzy naukowej	198
Rozdział 10. Funkcje związków i ruchów młodzieży z perspektywy współczesnej teorii wychowania (Bogusław Śliwerski)	202
10.1. Uwagi wstępne	202
10.2. Teoria pedagogiczna wobec wychowania w zespole	203
10.3. Ewolucja teorii i funkcji wychowania zespołowego	205
10.3.1. Etatystyczna i ideologiczna rola związków młodzieży w okresie ortodoksji	205
10.3.2. Heterodoksja w rozwoju wiedzy o wychowaniu zespołowym i dążeń do jej autonomii	214
10.4. Pluralizm nauk o wychowaniu, związków młodzieży i ich funkcji	215
Rozdział 11. Od próżniaczenia do zniewolenia – w poszukiwaniu dyskursów czasu wolnego (Maria Czerepaniak-Walczak)	219
11.1. Uwagi wstępne	219
11.2. Pojmowanie czasu wolnego	221
11.3. Czas wolny jako wartość osobowa i zbiorowa	226
11.4. Kultura czasu wolnego – lokalne i globalne zwyczaje i obyczaje	230
11.5. Krytyczne dyskursy czasu wolnego	232

11.6. Społeczny dyskurs czasu wolnego – funkcje czasu wolnego	233
11.7. Uwagi końcowe	235
Rozdział 12. Wychowanie uwrażliwiające na inność w warunkach wielokulturowości (Jerzy Nikitorowicz)	237
12.1. Tożsamość jako zadanie w społeczeństwie wielokulturowym	237
12.2. Ku wartościom uniwersalnym, uwzględniając specyfikę wzorów kulturowych	239
12.3. Uwrażliwianie na inność	240
12.4. Dylematy wielokulturowości	243
12.5. Ku społeczeństwu wielokulturowemu na pograniczu kultur słowiańskich	246
12.6. Edukacja ku kulturze pogranicza i pomostu	248
12.7. Program uwrażliwiania kulturowego	250
Rozdział 13. Praca socjalno-opiekuńcza i pedagogika społeczna (Andrzej Olubiński)	254
13.1. Interdyscyplinarny charakter pracy socjalnej	254
13.2. O pedagogicznych aspektach pracy socjalnej	255
13.3. Praca socjalna w ujęciu pedagogiki społecznej	260
13.4. Status pracy socjalno-wychowawczej i specyfika podejścia holistyczno-indukcyjnego	265
13.5. Podsumowanie	267
Rozdział 14. Jak zapewniać byt wartościom – wspólne pytanie polityków społecznych i pedagogów społecznych (Jolanta Supińska)	269
14.1. Polityka społeczna a pedagogika społeczna	269
14.2. Style polityki społecznej	271
14.3. Instrumenty i podmioty polityki społecznej	273
Rozdział 15. Uniwersalne przesłanki andragogiczne refleksji Heleny Radlińskiej (Elżbieta Dubas)	277
15.1. Wstęp	277
15.2. Podstawy teorii wychowania	278
15.3. Rozwój człowieka	285
15.4. Oświata pozaszkolna	291
15.5. Badania naukowe i poznawanie rzeczywistości społecznej	293

CZĘŚĆ III

DEBATA O ODMIANACH SPOŁECZNO-PEDAGOGICZNEGO PUNKTU WIDZENIA W INNYCH KRAJACH

Rozdział 16. Edukacja do obywatelskości. Od pedagogiki socjalnej do pedagogiki społecznej (Antonin Wagner, tłum. Anita Gulczyńska)	298
16.1. Wprowadzenie	298
16.2. Polityczny wymiar obywatelskości	299
16.2.1. Obywatelskość a/i umowa społeczna	299
16.2.2. Od obywatelskości cywilnej do obywatelskości socjalnej	301
16.3. Pedagogiczny wymiar obywatelskości	302

16.3.1. Pochodzenie praw obywatelskich	302
16.3.2. Prawa społeczne i ruchy społeczne	304
16.4. Obywatelskość socjalna i współczesne państwo opiekuńcze	306
16.4.1. Obywatelskość socjalna a system podatkowy	306
16.4.2. Obywatelskość socjalna a wydatki publiczne	308
16.5. Obywatelskość i lokalne społeczeństwo obywatelskie	310
16.5.1. Obywatelskość terytorialna i rola władz lokalnych	310
16.5.2. Obywatelskość oparta na tożsamości (<i>identity based citizenship</i>) i rola demokracji zrzeszeniowej (<i>associational democracy</i>)	312
16.6. Konkluzja	314
Rozdział 17. Polityka społeczna a pedagogika społeczna/praca socjalna z perspektywy historyczno-socjologicznej (Piotr Sahustowicz)	315
17.1. Wprowadzenie	315
17.2. Relacja między polityką społeczną a pedagogiką społeczną/pracą socjalną w modelu „kompleksu pomocniczego” Roberta Castela	316
17.2.1. Od społeczeństwa tradycyjnego do społeczeństwa stanowego	317
17.2.2. Od społeczeństwa stanowego do społeczeństwa pracowników najemnych	320
17.3. Polityka społeczna a pedagogika społeczna/praca socjalna – dzisiaj	322
17.3.1. Wymiary autonomii pedagogiki społecznej/pracy socjalnej w odniesieniu do polityki społecznej	323
17.3.2. Aktywna polityka społeczna a pedagogika społeczna/praca socjalna	327
Rozdział 18. Równość płci i praca przedstawicieli zawodów pomocowych (Anna Tokárová, tłum. Maria Politowicz)	332
18.1. Równość płci i równość szans jako zasady moralne i prawne	332
18.1.1. Polityka płci <i>gender mainstreaming</i> w dokumentach Unii Europejskiej	333
18.1.2. Cele, zakres i rozwój strategii <i>gender mainstreaming</i>	335
18.2. Utrwalone stereotypy płci i możliwości ich burzenia	338
18.3. Znaczenie koncepcji GM dla instytucji socjalnych i organizacji pomocowych	342
18.3.1. Współczesna praca socjalna związana z problematyką <i>gender</i>	344
18.3.2. Od organizacji obojętnej na problem równości szans do organizacji zintegrowanej	345
18.4. Wychowanie i edukacja jako środki nowej socjalizacji oraz dekonstrukcji stereotypów płci	346
Rozdział 19. Przemiany myśli społeczno-pedagogicznej w Niemczech (Danuta Urbaniak-Zajac)	351
19.1. Uwagi wprowadzające	351
19.2. Geneza pedagogiki społecznej w Niemczech	352
19.3. Pierwsze koncepcje teoretyczne	354
19.4. Teoretyczny zwrot w pedagogice społecznej: od nauk pedagogicznych do nauk społecznych	358
19.5. W poszukiwaniu pedagogicznych inspiracji pedagogiki społecznej	362
19.6. Zakończenie	366

Rozdział 20. Koncepcja edukacji społecznej we francuskiej myśli społecznej XIX w. i idee kształtowania się pedagogiki społecznej Heleny Radlińskiej – analiza porównawcza (<i>Françoise F. Laot, Ewa Marynowicz-Hetka, tłum. Grażyna Karbowska</i>)	368
20.1. Wprowadzenie	368
20.2. Elementy kontekstu społecznego w obu krajach	372
20.3. Léon Bourgeois i Helena Radlińska – promotorzy idei	376
20.4. Edukacja społeczna i pedagogika społeczna – elementy koncepcji i odniesienia	378
20.5. Podsumowanie	384
Rozdział 21. Pedagogika społeczna w Republice Słowackiej i Republice Czeskiej na progu nowego tysiąclecia (<i>Zlatica Bakošová, tłum. Maria Politowicz</i>)	387
21.1. Historyczne źródła pedagogiki społecznej w Republice Słowackiej i Republice Czeskiej	387
21.2. Współczesne kierunki pedagogiki społecznej na Słowacji – przedstawiciele	392
21.3. Teoretycy współczesnej pedagogiki społecznej w Czechach	397
Rozdział 22. Pedagogika społeczna na Bałkanach (<i>Divna Lakinska, Suzana Miovska-Spaseva, tłum. Maria Donevska</i>)	400
22.1. Wstęp	400
22.2. Tendencje rozwojowe	400
22.3. Specyficzne wymiary pedagogiki społecznej w Republice Macedonii	402
22.4. Kształcenie dorosłych jako czynnik rozwojowy środowisk wychowawczych (implikacje praktyczne)	405
22.4.1. Obszar działania	405
22.4.2. Rynek pracy dla ludzi wykształconych podstawą kształcenia dorosłych w krajach bałkańskich	407
22.5. Kształcenie osób starszych – tradycja, tendencje i perspektywy	408
22.5.1. Historia i zasady funkcjonowania uniwersytetów trzeciego wieku	409
22.5.2. Uniwersytety trzeciego wieku na Bałkanach	411

CZĘŚĆ IV

DEBATA NA TEMAT PÓŁ DZIAŁANIA PEDAGOGA SPOŁECZNEGO

Rozdział 23. Modernizacja środowisk lokalnych w świetle zmiany społecznej (<i>Andrzej Radziewicz-Winnicki</i>)	415
23.1. Społeczność lokalna i zmiana społeczna	415
23.2. Geneza teorii modernizacji w naukach społecznych	419
23.3. Definicja i ogólna charakterystyka modernizacji	424
23.4. Społeczeństwo tradycyjne a społeczeństwo nowoczesne. Osobowość tradycyjna a osobowość nowoczesna	425
23.5. Refleksje pedagoga z perspektywy kreowania nowego ładu społeczno-edukacyjnego	429

Rozdział 24. Edukacja jako pomoc w rozwoju w ujęciu andragogiki i gerontologii (Olga Czerniawska)	433
24.1. Założenia wstępne	433
24.2. Osiąganie dorosłości	435
24.3. Edukacja wokół cielesności	439
24.4. Pomyślne starzenie się jako zadanie edukacyjne	440
24.5. Instytucjonalne i nieinstytucjonalne formy pomocy	442
24.6. Podsumowanie	443
Rozdział 25. Pomoc przez porady. Statyczna versus procesualna struktura poradnictwa w przestrzeni życia społecznego (Alicja Kargulowa)	444
25.1. Problematyka poradnictwa w pedagogice społecznej	444
25.2. Poradnictwo jako względnie ustrukturyzowane działanie społeczne	447
25.2.1. Ogólne uwagi na temat działania społecznego	447
25.2.2. Strukturalne aspekty poradnictwa	448
25.2.3. Konstruowanie sytuacji poradniczej	452
25.3. Poradnictwo jako interakcja międzyosobowa, narracja, proces w życiu codziennym	456
25.3.1. Pomoc przez poradnictwo profesjonalne i nieprofesjonalne	456
25.3.2. Poradnictwo jako usługa i pomoc „zakupionego przyjaciela”	460
Rozdział 26. Wychowawcze i edukacyjne funkcje regionalizmu (Tadeusz Aleksander)	466
26.1. Pojęcie regionu i regionalizmu	466
26.2. Tradycje regionalizmu polskiego	468
26.3. Dynamika współczesnego regionalizmu kulturowego w Polsce	471
26.4. Potrzeba wychowania przez wartości regionu	476
26.5. Zakres i formy edukacji regionalnej	478
Rozdział 27. Pedagogika społeczna i praca socjalna w procesie społecznej readaptacji osób pozbawionych wolności (Krystyna Marzec-Holka)	485
27.1. Miłosierdzie, pomocniczość, wsparcie społeczne wobec skazanych w klasycznych i współczesnych koncepcjach pedagogiki społecznej	486
27.2. Zachodnioeuropejski model pracy socjalnej i readaptacji społecznej skazanych	492
27.3. Potrzeba nowej specjalizacji – pracownik socjalny wspomagający proces społecznej readaptacji osób opuszczających zakłady karne	498
Rozdział 28. Pedagogika społeczna i rodzina – obszary badań (Bożena Matyjas)	505
28.1. Wprowadzenie	505
28.2. Rodzina w pedagogice społecznej	506
28.3. Funkcje i zadania rodziny	508
28.4. Przeobrażenia rodziny	511
28.5. Nowe obszary badań rodziny w pedagogice społecznej	512
28.6. Wsparcie rodziny	515
28.7. Podsumowanie	517

Rozdział 29. Mass media i multimedia – dominująca przestrzeń życia dziecka (<i>Jadwiga Izdebska</i>)	518
29.1. Media elektroniczne jako obszar zainteresowań współczesnej pedagogiki społecznej	518
29.2. Kierunki i problematyka badań pedagogicznych nad mediami	521
29.3. Teoretyczne podstawy badania relacji dziecko–media	523
29.4. Dziecko w świecie „globalnej wioski”	525
29.5. Media i multimedia wspomagające rozwój i edukację dziecka	526
29.6. Destrukcyjne skutki relacji dziecko – telewizja, komputer, Internet	528
29.7. Edukacja medialna dziecka	531
Rozdział 30. Styl życia a zagrożenia zdrowia jednostki i społeczeństwa w rozwijającej się cywilizacji (<i>Zofia Żukowska</i>)	534
30.1. Styl życia jako przedmiot badań	534
30.2. Człowiek wobec współczesnych zagrożeń	537
30.3. Prozdrowotny styl życia	539
30.3.1. Funkcje i warianty stylu życia a jego prozdrowotne walory	541
30.4. O potrzebie wychowania młodzieży i społeczeństwa do prozdrowotnego stylu życia	545
30.5. Styl życia a promocja zdrowia	549
Rozdział 31. Uwagi na zakończenie – w kierunku transwersalności pedagogiki społecznej (<i>Ewa Marynowicz-Hetka</i>)	552
31.1. Tworzenie ram refleksji nad refleksją	552
31.2. W kierunku heterogenicznego paradygmatu dyscypliny i orientacji działania	555
31.2.1. Koncepcja człowieka zdolnego do działania	557
31.2.2. Elementy kryterium rzeczowego pedagogiki społecznej	560
31.2.3. Propozycja narzędzia analizy	563
31.2.4. W kierunku paradygmatu orientacji działania społecznego	564
31.3. Refleksja nad refleksją – w kierunku transwersalności	565
Słowo od autora/redaktora – na zakończenie projektu <i>Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki</i>	570
Słownik pojęć kluczowych	572
Bibliografia prac cytowanych	586
Indeks nazwisk (oprac. <i>Katarzyna Gajek</i>)	627
Indeks pojęć (oprac. <i>Katarzyna Gajek</i>)	639
O Współautorach i innych Osobach biorących udział w przygotowaniu książki	664

Skrócony spis treści tomu I

Przedmowa	11
-----------	----

CZĘŚĆ I

PODSTAWY EPISTEMOLOGICZNE, ONTOLOGICZNE I AKSJOLOGICZNE DYSCYPLINY ORAZ KATEGORIE POJĘCIOWE PEDAGOGIKI SPOŁECZNEJ

Rozdział 1. Wprowadzenie w problematykę – wymiary pedagogiki społecznej (humanistyczny, społeczno-kulturowy, aksjologiczny)	18
Rozdział 2. Środowisko życia i jego przetwarzanie w toku pracy społecznej	54
Rozdział 3. Kategoria działania społecznego w pedagogice społecznej – sens i znaczenie działania społecznego	77
Rozdział 4. Wymiar profilaktyczny działania pedagoga społecznego	111
Rozdział 5. Pomoc w rozwoju, towarzyszenie społeczne, próg zagrożenia rozwoju – wymiar profilaktyczny	132
Rozdział 6. Konteksty metodologiczne	152
Rozdział 7. Konteksty historyczne i porównawcze	204

CZĘŚĆ II

PODEJŚCIA TEORETYCZNE, AKSJOLOGICZNE I METODYCZNE ORIENTACJI DZIAŁANIA PEDAGOGA SPOŁECZNEGO

Rozdział 8. Ramy działania społecznego pedagoga społecznego i ich tworzenie	238
Rozdział 9. Podejścia (teoretyczne) do działania w polu pracy społecznej	265

Rozdział 10. Wybrane kwestie społeczne a praktyka działania społecznego	308
Rozdział 11. Pedagogika społeczna i praca socjalna – wielość perspektyw i rozwiązań	355
Rozdział 12. Modele pracy socjalnej/społecznej i ich źródła teoretyczne oraz implikacje dla praktyki społecznej	381
Rozdział 13. Etyczne aspekty działania pedagoga społecznego	425
Rozdział 14. Kultura profesjonalnego działania pedagoga społecznego	471
Słownik pojęć kluczowych	503
Bibliografia prac cytowanych	517
Literatura rozszerzająca	539
Indeks nazwisk	545
Indeks rzeczowy	552
O Współautorach	574